

Funkcjonowanie dziecka z autyzmem w wieku szkolnym cz.2

Wśród uczniów z autyzmem mogą znajdować się z jednej strony dzieci z nasilonymi zaburzeniami w zachowaniu i znacznym, czy umiarkowanym upośledzeniem umysłowym, z drugiej zaś dzieci z niewielkim poziomem nieprawidłowości w funkcjonowaniu, w normie intelektualnej lub z inteligencją ponadprzeciętną tzw. wysokofunkcjonujące.

Funkcjonowanie tych dzieci może być bardzo różnorodne, ale każde z nich będzie miało następujące cechy:

- wyraźne deficyty i nieprawidłowości w zakresie interakcji i zachowań społecznych,
- opóźnienia i deficyty w nabywaniu mowy i języka oraz w zdolności do porozumiewania się,
- ograniczone, sztywne, powtarzające się zachowania i zainteresowania.

Ponadto rozwój dziecka z autyzmem cechuje nieharmonijność. Niektóre obszary funkcjonowania mogą być opóźnione w stosunku do wieku dziecka i odznaczać się deficytami (np.. rozwój emocjonalny i społeczny), w innych możemy obserwować ponadprzeciętne zdolności np.. pamięć wzrokową. U osób z autyzmem mogą występować inne zaburzenia i choroby np. padaczka, nadpobudliwość psychoruchowa, alergie, zaburzenia metaboliczne związane z nietolerancją

pokarmową, obecnością pasożytów, które nasilają problemy w funkcjonowaniu. Nie ma jednolitego, wypracowanego systemu umożliwiającego zapewnienie dobrego wsparcia w edukacji uczniom z zaburzeniami autystycznymi.

Uczniowie ci realizują obowiązek szkolny na różne sposoby:

- w zespołach rewalidacyjnych,
- w szkołach specjalnych, w tym klasach dla uczniów z autyzmem,
- w klasach integracyjnych,
- w szkołach ogólnodostępnych,
- w formie nauczania indywidualnego.

W okresie szkolnym, mimo wyraźnych postępów w rozwoju nadal utrzymują się:

- zaburzenia w sferze kontaktów społecznych;
- zaburzenia w komunikacji;

- stereotypowe zabawy lub zainteresowania (za

interesowania ograniczone do wąskiego

wycinka wiedzy, np. dotyczące dinozaurów, pogody, rozkładu jazdy pociągów itp.);

- opór przed zmianami, skłonność do zachowania

rutyn i rytuałów.

Zwykle dzieci autystyczne cechuje dobra, lub ponadprzeciętna pamięć mechaniczna oraz

uzdolnienia do zadań wymagających umiejętności wzrokowo-przestrzennych. Niektóre z nich

mogą przejawiać wybiórcze talenty muzyczne i plastyczne, potrafią wykonywać

skomplikowane obliczenia matematyczne, bardzo szybko uczą się czytać. U dzieci o ilorazie

inteligencji w normie zaburzona jest jednak zdolność myślenia abstrakcyjnego oraz rozumienia

słów i wypowiedzi w zależności od kontekstu lub intonacji. W okresie dorastania są bardziej

zainteresowane innymi ludźmi, mogą nawiązywać bliższe kontakty rówieśnicze na zasadzie

podzielania wspólnych zainteresowań. Część osób autystycznych zaczyna wówczas zauważać

swoją odmienność i trudności. Widoczne jest niedostosowanie do zasad obowiązujących w

grupie młodzieżowej, takich jak używanie

slangu młodzieżowego, określony sposób ubierania, podobieństwo zainteresowań.

Problemem może stać się brak dbałości o higienę i wygląd. W tym wieku część osób z

autyzmem może umieć ukryć stereotypie ruchowe, ale nawet u dobrze funkcjonujących

nastolatków mogą one wystąpić w sytuacji stresu.

Trudności edukacyjne

Właściwości rozwoju intelektualnego obserwowane u tej grupy dzieci nie są typowe tylko

i wyłącznie dla autyzmu, a ponadto występują w różnych konfiguracjach i nasileniu.

Możemy jednak twierdzić, że w przypadku nawet dobrze funkcjonujących osób z autyzmem

mamy do czynienia z charakterystycznymi problemami w tym zakresie, co wpływa

na ich specyficzne postrzeganie świata, myślenie, uczenie się. Odpowiednie zabiegi edukacyjne

mogą przeciwdziałać tym deficytom lub je kompensować. U uczniów z autyzmem często

występują:

- przewaga myślenia obrazowego nad werbalnym,
- dobre spostrzeganie wzrokowe i pamięć wzrokowa,
- trudności w przyswajaniu pojęć abstrakcyjnych i w myśleniu abstrakcyjnym,
- dosłowne rozumienie języka,
- trudności w myśleniu przyczynowo – skutkowym,
- przywiązanie do rutyny, brak lub mała elastyczność w myśleniu,
- przewaga pamięci mechanicznej nad znaczeniową,
- przewaga uwagi mimowolnej nad dowolną,
- osłabiona ciekawość poznawcza i motywacja wewnętrzna, wybiórcze zainteresowania,
- zaburzenia w odbiorze i integracji bodźców sensorycznych.

Nawiązanie kontaktu

Trudno o jakąkolwiek formę współpracy z dzieckiem bez

nawiązania z nim kontaktu. Z racji specyfiki zaburzenia bywa on często zakłócony, dlatego też potrzebne są z naszej strony wysiłki zmierzające do uatrakcyjnienia dziecku kontaktu z drugim człowiekiem, by mógł się on kojarzyć z pozytywnymi doświadczeniami i dawał powody, dla których

dziecko chciałoby korzystać z naszych propozycji. Sprzyja temu, zwłaszcza u młodszych dzieci,

swobodna zabawa radosnej atmosferze i bliskości z ciałem, odzwierciedlenie zachowań dziecka, dbałość o kontakt wzrokowy. Gotowość dziecka do współpracy Osłabiona tendencja do podporządkowania się wymogom otoczenia na rzecz realizowania własnych pomysłów działania to częsta właściwość obserwowana u dzieci z autyzmem.

Aby zmaksymalizować ich możliwości uczenia się, niezbędna jest ustanowienie

reguł współpracy. Pomocne jest w tym przypadku wprowadzenie stałości do całego życia dziecka

i poszczególnych zajęć w ciągu dnia, a także oddziaływania wychowawcze, polegające

na konsekwentnym egzekwowaniu reguł i zasad. Ważne jest stosowanie adekwatnego systemu wzmocnień. Eliminacja trudnych zachowań

(tj. nasilone stereotypie, rytuały, przywiązanie do talizmanów, potrzeba stałości czy zachowania opozycyjne i agresywne) –przeformułowanie niewłaściwych schematów relacji i utrwalonych mechanizmów zachowania, związanych z dominacją nad otoczeniem Często trudne zachowania stanowią „ techniczną ” przeszkodę w nauczaniu. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji włączania dziecka do placówki oświatowej, gdzie niepożądane zachowania i nieumiejętność współpracy utrudniają mu korzystanie z lekcji oraz dezorganizują pracę klasy, grupy. Obniżona ciekawość poznawcza i motywacja wewnętrzna. Należy zebrać informacje na temat preferencji dziecka, jego naturalnych zainteresowań i uzdolnień i wykorzystać je przy planowaniu treści i pomocy edukacyjnych. Może to być skuteczną zachętą do kierowanego zaciekawieniem uczestnictwa w zajęciach, korzystania z szerokiej gamy treści nauczania i pełniejszego przyswojenia wiedzy.

Dodatkowo ważne jest opracowanie odpowiednich wzmocnień w postaci nagród oraz właściwe oddziaływania wychowawcze (wzmocnianie zachowań pozytywnych, zachęty i negocjacje), które wspomagają efektywny proces edukacji.

Komunikacja Niezwykle ważne narzędzie w pracy z dzieckiem, służące zarówno przekazywaniu wiedzy,

egzekwowaniu jej i szacowaniu możliwości ucznia. Należy dokonać oceny poziomu rozwoju mowy dziecka, ukierunkowującej pracę terapeutów nad usprawnianiem komunikowania się.

Wiąże się to z pracą logopedyczną ukierunkowana na terapię mowy i rozwijanie umiejętności porozumiewania się. Może ona polegać na rozwijaniu funkcji użytkowej języka, gotowości dziecka

do porozumiewania się werbalnego i pozawerbalnego, a także, w sytuacji dzieci niemówiących lub słabo mówiących, na wypracowaniu alternatywnych form komunikacji (np.. piktogramy).

Wspomaganie rozwoju mowy

Dotyczy to mowy czynnej i biernej oraz umiejętności komunikowania się. Podejmowane działania dotyczą pracy nad słuchem fonematycznym, artykulacją, rozwijaniem słownika, pojęć, gramatyki, czy wreszcie mowy narracyjnej i zasad wymiany dialogowej. Istotną kwestią jest także usprawnianie rozumienia języka mówionego poprzez kojarzenie nazw kolejno z

przedmiotami, zdjęciami, obrazkami i symbolami, wprowadzenie na poziomie konkretnym zdań oznajmujących, poleceń, pytań, a w końcu wypowiedzi abstrakcyjnych. Kłopoty w zakresie myślenia pojęciowego i werbalnego

(powodują one trudności w konstruowaniu w umyśle modeli czy symboli reprezentujących obiekty danej kategorii pojęciowej).

Stosujemy zadania i ćwiczenia stanowiące pomoc w tworzeniu reprezentacji (poprzez kojarzenie nazw z przedmiotami, zdjęciami, w końcu symbolami), dokonywaniu klasyfikacji, znajdowaniu różnic i podobieństw między obiektami, stosujemy wskazówki obrazowe.

Problemy z myśleniem abstrakcyjnym i logicznym Skutecznymi formami pracy bywa powolne wprowadzenie symboli, pojęć abstrakcyjnych, analizowanie przenośni, wypowiedzi wieloznacznych,

a także rozwijanie wyobraźni. Myślenie logiczne usprawnia ćwiczenie chronologicznego układania sekwencji zdarzeń, dostrzegania niespójności w materiale percepcyjnym lub tekstowym, podawanie wyjaśnień zaistniałych zdarzeń itd.

Kłopoty w zakresie centralnej koherencji(zaburzenia w zakresie odbioru i przetwarzania informacji)

Dzieci z autyzmem mają osłabioną umiejętność scalania części składających się na całość i nadawania im znaczenia w określonym kontekście. Należy skupić się na pomaganiu im we właściwej

integracji bodźców wzrokowych (dostrzeganie całości, a nie tylko detali), a tak że

informacyjnych(pomoc w łączeniu wyrazów zdania w logiczną treść, informacji w wiedzę).

Ułatwia to rozumienie przekazów, reguł i wydarzeń, pozwala na lepsze uogólnianie wiedzy, a w końcu korzystanie z doświadczeń.

Problemy w zakresie Teorii Umysłu

Wiążą się one z utrudnionym wnioskowaniem o stanach umysłu innych osób – ich punktach widzenia, intencjach, emocjach, myślach. Planując program edukacyjny warto uwzględnić w nim zadania z Teorii Umysłu.

Niezależnie od zawartości treściowej takich programów, świadomość deficytów obliguje terapeutów do komentowania i wyjaśniania różnego rodzaju sytuacji społecznych w życiu codziennym, a zwłaszcza towarzyszącego im kontekstu emocjonalnego. Te oddziaływania pozwalają dziecku na lepsze przewidywanie zachowań innych, rozumienie zachodzących zdarzeń, a w konsekwencji na adekwatne zachowanie się, dostosowane do reakcji ludzi i kontekstu sytuacyjnego.

Koncentracja uwagi

Już sama sytuacja wykonywania danego zadania jest dobrą formą ćwiczenia uwagi. Podczas pracy stolikowej pomocne jest także świadome wspomaganie dziecka w umiejętności ukierunkowania uwagi, jej współdziałania, trwałości czy zawieszenia fiksacji na obiektach i czynnościach zgodnych z ograniczonymi zainteresowaniami. Służą temu sposoby przywracające uwagę i wzmacniające jej koncentrację (przywołanie, dotknięcie, stosowanie światła i wskazówek wzrokowych), odpowiedni rozkład zajęć i przerw, dostosowany do możliwości dziecka oraz właściwy system wzmocnień.

Problemy praksyjne

Związane z planowaniem i wykonywaniem złożonych czynności manualnych.

Jeśli dodatkowo nakładają się na to problemy w percepcji i przetwarzaniu bodźców zmysłowych (zaburzone czucie dłoni i koordynacja wzrokowo-ruchowa) dziecko ma kłopot z wieloma umiejętnościami szkolnymi np. pisanem i innymi działaniami z zakresu motoryki małej.

Trudności z transferem umiejętności i wiedzy

Należy pracować na różnorodnym materiale, atrakcyjnym dla dziecka i podlegającym zmianom.

Szczególne znaczenia nabiera to w przypadku utrwalania pojęć, rozumienia mowy, czytania czy umiejętności społecznych. Rezultatem takich zabiegów jest lepsze przenoszenie nabytych umiejętności na nowe sytuacje i życie codzienne, co stanowi pełniejsze i bardziej użyteczne zdobywanie wiedzy.

Zadania edukacyjne natomiast aktywizują dziecko, usprawniają jego umiejętności motoryczne, percepcyjne, koordynacyjne, co pozwala na większy zakres jego samodzielności. Nauka

czytania całowyrzowego i towarzyszące jej ćwiczenia analizy i syntezy słuchowej i wzrokowej.

Dobroczynna rola edukacji.

Przedstawione przeciwdziałania i kompensowania deficytów częstych u osób z autyzmem ma duże znaczenie dla niwelowania nieharmonijnego rozwoju. Tym bardziej, że praca nad obszarami problemowymi idzie w parze z usprawnianiem mocnych stron dziecka w tym jego zdolności wysepkowych. Powoduje to wzrost motywacji wewnętrznej do nauki, wzrost ciekawości poznawczej i daje dziecku szansę na odniesienie sukcesu i skuteczną stymulację globalnego rozwoju. Dziecko zaczyna lepiej rozumieć otaczające środowisko i czuć się w nim bezpieczniej.

WAŻNE!

- osoby z autyzmem chcą się uczyć,
- osoby z autyzmem chcą lepiej zrozumieć i po znać świat , w którym żyją,
- ustawiczne nauczanie zapobiega wystąpieniu stagnacji rozwojowej oraz regresji,
- ustawiczne nauczanie zmniejsza liczbę trudnych zachowań,
- ustawiczne nauczanie zwiększa motywację do działania ponieważ zwiększa poczucie sprawstwa,
- umożliwia to realizację ich pasji i zainteresowań

Opracowanie: Na podstawie książki : DZIECKO Z AUTYZMEM I ZESPOŁEM ASPERGERA
W SZKOLE I PRZEDSZKOLU Beaty Cześniuk